

ביאור הדף מסכת שבועות דף ל"ח

במשנה התבאר כיצד היא שבועת הפקדון אם אדם אמר לשומר תן לי פקדון שיש לי בידך ונשבע שאינו בידו חייב. ואם היו חמשה אנשים שתבעו או אותו השומר ואמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך, ואמר להם שבועה שאין לכם בידי, אינו חייב אלא אחת.

אום אמר להם שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך לדעת תנא קמא חייב על כל אחת ואחת.

אך לדעת רבי אליעזר רק אם אמר שבועה באחרונה חייב על כל אחת ואחת, ולדעת רבי שמעון אף אם אמר שבועה באחרונה אינו חייב אלא אחת, אלא רק אם אמר שבועה לכל אחד ואחד.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שלדעת רבי מאיר אם כשנשבע כלל את כולם בשבועה אחת חייב רק על שבועה אחת, אבל אם פרט כשנשבע לכל אחד אחד, חייב על כל אחת ואחת כשבועה נפרדת.

ולדעת רבי יהודה רק אם אמר שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת.

ורבי אליעזר אומר שהוא חייב על כל אחת ואחת רק אם אמר לא לך ולא לך ולא לך שבועה.

ורבי שמעון אומר שצריך שיאמר שבועה לכל אחת ואחת.

ואמר רב יהודה שמה שרבי מאיר קרא לו כלל ולכן חייב רק אחת, זה מה שרבי יהודה קרא לו פרט, וכלומר באופן שאמר שבועה לא לך ולא לך ולא לך. שלדעת רבי מאיר חייב אחת ולדעת רבי יהודה חייב על כל אחת ואחת.

ומה שרבי יהודה קרא לו כלל וחייב עליו רק אחת דהיינו באופן שאמר לא לך לא לך לא לך, לדעת רבי מאיר זהו פרט וחייב על כל אחת ואחת.

ור' יוחנן אמר שאף רבי מאיר מודה שאם אמר לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת, ומה שנחלק רבי מאיר על רבי יהודה זה באופן שאמר לא לך לא לך לא לך, שלדעת רבי מאיר זה פרט וחייב על כל אחת ואחת, ולדעת רבי יהודה זה כלל וחייב אחת על כולם.

ומה שרבי מאיר קרא לו כלל, זה לא כשאמר לא לך ולא לך ולא לך, אלא כשאמר שבועה שאין לכם בידי שבאופן כזה כלל את כולם בשבועה אחת ולכן חייב אחת.

ומבאר הגמרא במה נחלקו שמואל ורבי יוחנן, ששמואל דייק כדבריו מהברייתא ור' יוחנן דייק כדבריו מהמשנה.

ששמואל דייק כדבריו ממה שבברייתא אמר רבי יהודה שולא לך ולא לך זה פרט, ולכן דייק שמואל שהוא אמר זאת כי שמע מרבי מאיר שבאופן כזה כלל, ובא לחלוק עליו ולומר שהוא פרט.

אך רבי יוחנן לא מסכים אם דיוקו של שמואל, וסובר שהביאור בברייתא הוא שלדעת רבי מאיר בין אם אמר לך לך ולא לך ובין אם אמר לא לך לא לך חייב על כל אחת ואחת, ועל זה השיב לו רבי יהודה, שאני סובר כדבריו רק באופן שאמר לך לך ולא לך, ולא באופן שאמר לא לך לא לך.

אמנם לדעת שמואל רבי יהודה לא בא לומר במה הוא סובר כדעת רבי מאיר אלא במה נחלק עליו.

ורבי יוחנן דייק כדבריו מהמשנה שאמר רבי מאיר במשנה שאם אמר שבועה שאין לכם בידי זה כלל וחייב אחת, ומשמע שאם מפרט ואומר לא לך ולא לך זה פרט וחייב על כל אחת ואחת, כי אם אף באופן כזה היה חייב רק אחת רבי מאיר לא היה אומר במשנה ששבועה שאין לכם בידי היא כלל, אלא היה אומר שבאמר לא לך ולא לך חייב רק אחת כי זה כלל, וממילא היינו יודעים שכל שכן שאם אמר שבועה שאין לכם בידי שלא חילק ואמר לא לך שוודאי שזה כלל וחייב רק אחת.

אמנם שמואל מבאר את דברי רבי מאיר במשנה שכל האומר לך לך ולא לך כאילו אמר שבועה שאין לכם בידי וחייב רק אחת.

מקשה הגמרא על דעת שמואל שרבי מאיר סובר שאם אמר לא לך ולא לך חייב אחת ממה שנאמר במשנה לא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת. ועונה הגמרא שצריך לשנות במשנה לא לך לא לך, ולא ולא לך.

מנסה הגמרא להוכיח ממה שנאמר במשנה שאדם לשומר תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה, שחייב על כל אחת ואחת, ולפי דעת שמואל שלפי רבי מאיר אם אומר עם ו' חייב רק אחת, מדוע חייב כאן על כל אחת ואחת, ועונה הגמרא שצריך לשנות במשנה בלי ו' תשומת יד, גזל, אבידה.

עוד מקשה הגמרא על רב ממה שנאמר במשנה שאם אדם אמר לשומר תן לי חטים ושעורים וכוסמין שחייב על כל אחת ואחת, ומבינה הגמרא שהמשנה כדעת רבי מאיר, ושואלת הגמרא שלפי דעת שמואל שלרבי מאיר אם אומר עם ו' חייב רק אחת, מדוע חייב כאן על כל אחת ואחת, ואף כאן עונה הגמרא שצריך לשנות במשנה בלי ו' חטים, שעורים, כוסמין.

אך תמנה הגמרא וכי התנא שנא משנה כל כך משובשת.

ולכן אומרת הגמרא שבאמת שונים את כל אלו עם ו', והמשנה אינו כדעת רבי מאיר אלא כדעת רבי שסובר שבין אם אמר עם ו' ובין עם אמר בלי ו' הרי זה פרט, וחייב על כל אחת ואחת. וכפי ששנינו בזבחים שלדעת רבי אם אדם שחט קרבן לאכול כזית בחוץ וכזית למחר, או כזית בחוץ כזית למחר, בכל מקרה הקרבן פסול.

ומנסה הגמרא להוכיח מדברי רבי מאיר עצמו שדעתו שאם אמר ולא לך חייב על כל אחת ואחת, ששנינו במשנה שרבי מאיר אומר שאפילו באופן שתבע אותו חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת, ודוחה הגמרא שצריך לשנות חטה, שעורה, כוסמת. בלי ו'.

ומבאר רב אחא בריה דרב איקא מה כוונתו של רבי מאיר שאפילו באופן כזה חייב, שאפילו אם אמר לו חטה הרי הוא כטוענו חטים שמצינו בפסוק שחטים נקראים חטה "והחטה והכוסמת לא נוכו" וכך גם אם טענו שעורה וכוסמת הרי זה כאילו טענו שעורים וכוסמין.

במשנה התבאר שאדם שאמר לחברו תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבדה שיש לי בידך, והשיב לו שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת. ואם השיב לו שבועה שאין לך בידי פקדון, ותשומת יד, וגזל, ואבדה, חייב על כל אחת ואחת.

וכן אדם שאמר לחברו תן לי חטים ושעורים וכוסמין שיש לי בידך, והשיב לו שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת. ואם אמר שבועה שאין לך בידי חטים ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת.

ואמר רבי יוחנן שמה שאם היה חייב לו מהחטים השעורים והכוסמין יחד בשווי פרוטה אחת, הם מצטרפים לחייבו קרבן אחד על שבועת הפקדון.

ונחלקו רב אחא ורבינא האם כשאדם נשבע שבועה שאין לך בידי לא חטים ולא שעורים ולא כוסמין, חייב שלושה חטאות, על החטים והשעורים והכוסמין, או שחייב ד' חטאות, כי חייב גם על מה שאמר שבועה שאין לך בידי.

ולדעת הסובר שחייב רק ג' חטאות, מה שאמר רבי יוחנן שפרוטה מכולם מצטרפת, זה באופן שאמר שבועה שאין לך בידי ותו לא, שחייב אחת, ועל זה אמר רבי שאף פרוטה מכולם מצטרפת.

אך לדעת הסובר שחייב ד' חטאות, רבי יוחנן אמר את דבריו אף על מה שהתבאר במשנה שחייב על כל אחת ואחת, כי הוא חייב הרי גם על השבועה הראשונה שאמר שבועה שאין לך בידי, ועל זה אמר רבי יוחנן שלגבי השבועה הזאת אף פרוטה מכולם מצטרפת.

ושואלת הגמרא שהרי ר' חייא שנה ברייתא שאומרת שאם חמשה אנשים תבעו את השומר על חטים שעורים וכוסמין ונשבע לכולם חייב חמש עשרה חטאות, ואם היה חייב גם על מה שאומר שבועה שאין לכם בידי היה יוצא שחייב עשרים חטאות.

ועונה הגמרא שבברייתא חושבו רק השבועות שפרט לכל מין, ולא השבועה על מה שכלל ואמר שבועה שאין לכם בידי.

ושואלת הגמרא מברייטא אחרת ששנה רבי חייא שבאופן שנשבע לחמשה אנשים הרי כאן עשרים חטאות, ולכאורה רואים שחייב גם על מה שכלל בתחילה ואמר שבועה שאין לכם ביד. ודוחה הגמרא ששם ר' חייא דיבר על אופן שכל אחד מהם תבע אותו על פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה, שהם ארבעה שבועות ולכן אם חמשה תבעו אותו חייב עשרים.

מביאה הגמרא ששאל רבא את רב נחמן אם היו חמשה תובעים אותו ואמרו לו תן לנו פקדון תשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך, ואמר לאחד מהן שבועה שאין לך ביד פקדון תשומת יד וגזל ואבידה, והוסיף לאחרים ואמר ולא לך ולא לך ולא לך ולא לך. האם חייב על כל פעם שאמר ולא לך קרבן אחד, או שחייב לכל אחד מהם ארבעה קרבנות.

עמוד ב'

ומדייקת הגמרא מהברייטא ששנא רבי חייא הרי כאן עשרים חטאות, שחייב על כל ולא לך שאמר ארבע חטאות, כי אם מדובר שפירש ונשבע לכל אחד לא חידש כאן רבי חייא כלום, ולכן מוכרח שהחידוש של רבי חייא, שאם אמר לשאר ולא לך הרי זה כאילו פירש להם את כל הארבע שאמר לראשון ולכן חייב על כל אחד ארבע חטאות.

במשנה התבאר שאדם שאמר לחבירו אנסת ופיתית את בתי, ולכן אתה חייב לי קנס, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן חייב. ורבי שמעון פטור, כי לדעת רבי שמעון כיון שאינו משלם קנס על פי עצמו אין זה כפירה בממון, אך אמרו חכמים לרבי שמעון שאף שמהקנס הוא יכול להיפטר כי אינו משלם קנס על פי עצמו, הרי הוא משלם גם בושט ופגם ואותם הוא כן משלם על פי עצמו.

וביאר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן מדוע בכל זאת לדעת רבי שמעון פטור, כי לדעתו כיון שעיקר התביעה היא על קנס, אפילו שהוא כופר אף את הבושט והפגם הוא פטור עליהם.

וביאר רבא את דברי רבי יוחנן בדעת רבי שמעון שמשל למה הדבר דומה, לאדם שאמר לחבירו תן לי חיטים ושעורים וכוסמין שיש לי בידך, ואמר לו שבועה שאין לך ביד חיטים, ונמצא שבאמת לא היה חייב לו חיטים אלא רק שעורים, ולכן הוא פטור על שבועתו כי נשבע אמת, ואף כאן כיון שעל הקנס אין חיוב שבועה הוא פטור אף על הבושט והפגם.

אך תמה עליו אב"י שהרי כאן הוא לא כופר רק בקנס אלא גם בבושט ופגם, ואם כן הרי זה כאילו נשבע שבועה שאין לך ביד כלל, שאז אם נמצא שאין לו עליו חיטים אבל יש לו חוב של שעורים הוא חייב על השבועה.

וכשבא רבין מארץ ישראל ביאר את דבריו של רבי יוחנן, שלדעת רבי שמעון כשהוא תובע את חבירו על שאנס את ביתו הוא תובע את הקנס ולא את הבושט והפגם, וביאר רב פפא את שהטעם הוא כי בושט ופגם אינם קבועים, ואדם מעדיף לתבוע את הסכום שמוקצב וקבוע שחייבים לו.

אבל לדעת חכמים תובע אף את הבושט והפגם, וביאר רב פפא שהטעם הוא כי לדברי חכמים אדם לא תובע רק דבר שאם הנתבע יודה לו הוא יפטר כי חיובו מדין קנס, ומניח את התביעה על הבושט והפגם שאף אם יודה לו בהם לא יפטר.

הדרן עלך שבועת הפקדון

לעיל מצינו מספר סוגי שבועות, כגון שבועת ביטוי, שבועת העדות, ושבועת הפקדון וכעת מביאה הגמרא שבועה נוספת שהיא נקראת שבועת הדיינים. שאם אדם תבע את חבירו לבית דין שהוא חייב לו מאה, והוא הודה לו על חלק כגון שהודה שהוא חייב לו חמישים, אך כפר על החמישים האחרים, משביעים אותו שבועה שחובו הוא רק חמישים ולא מאה, ואם נשבע נפטר מלשלם את החמישים האחרים.

משנה. אומרת המשנה שבשבעות הדיינים צריך שהטענה שטוען התובע תהיה על שתי כסף וההודאה שמודה תהיה על שווה פרוטה ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור.

ומבארת המשנה כיצד שאם אמר התובע לנתבע שתי כסף לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לך בידי אלא פרוטה פטור, אבל אם אמר לו שתי כסף ופרוטה יש לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לך בידי אלא פרוטה חייב.

ואם אדם אמר לחברו מנה לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לך בידי שום דבר פטור. אבל אם השיב לו אין לך בידי אלא חמישים דינר, חייב שבועה, כי הודה על חלק מהתביעה.

ואם אמר אדם לחברו מנה לאבא בידך והשיב לו אין לך בידי אלא נ' דינר פטור, מפני שהוא כמשיב אבדה בזה שמודה על חוב שהיה חייב לאביו של התובע.

ואם אדם אמר לחברו מנה לי בידך והודה בחוב ואמר לו הן, ולמחרת כשאמר לו תנהו לי, השיב לו הנתבע נתתיו לך פטור, אבל אם כפר ואמר אין לך בידי חייב.

ואדם שאמר לחברו מנה לי בידך והודה הנתבע ואמר לו הן, ואמר לו התובע אל תתנהו לי אלא בעדים, ולמרות זאת למחר כשאמר לו תנהו לי השיב לו הנתבע נתתיו לך חייב, מפני שהוא היה צריך ליתנו בעדים.

ואדם שאמר לחברו ליטרא זהב יש לי בידך, והשיב לו אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור, כי אין ההודאה ממין הטענה, אבל אם אמר לחברו דינר זהב יש לי בידך והשיב לו הנתבע אין לך בידי אלא דינר כסף, וטריסית, ופונדיון ופרוטה, שהם מיני מטבע, חייב כי כל מיני המטבע נחשבים כמין אחד.

ואדם שאמר לחברו כור תבואה לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לך בידי אלא לתך קטנית, כי אין זה מאותו המין, אבל אם אמר לו כור פירות לי בידך, והשיב לו הנתבע אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית נחשבת בכלל פירות וכאותו המין.

ואם טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור ורבן גמליאל מחייב.

הטוען לחברו בכדי שמן והודה לו בקנקנים, אדמון אומר שהואיל והודה לו מקצת ממין הטענה ישבע. אך לדעת חכמים אומרים אין ההודאה ממין הטענה, ולכן פטור משבועה. ואמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון.

ואדם שטען על חברו כלים וקרקעות והנתבע הודה בכלים וכפר בקרקעות או שהודה בקרקעות וכפר בכלים פטור משבועה. ואם הודה במקצת הקרקעות פטור, אבל אם הודה במקצת הכלים חייב, כי הנכסים שאין להן אחריות דהיינו הכלים זוקקים את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהם.

אין נשבעים על טענת חרש שוטה וקטן, ואין משביעים את הקטן, אבל נשבעים לקטן ולהקדש.

גמרא. אמר רב יהודה אמר רב שמשביעים הדיינים את הנשבע בשבועה האמורה בתורה, כפי שנאמר בפסוק "ואשביעך בה' אלקי השמים", ושאל רבינא את רב אשי האם בא רב לומר כדעת רבי חנינא בר אידי לעיל שצריך להשביע בשם המיוחד. והשיב לו שיתכן ורב סובר כדעת חכמים שאפשר להשביע אפילו בכינוי אלא שבא רב לומר שצריך לאחוז בחפץ של קדושה בידו, כספר תורה או תפילין.

וכפי שאמר רבא שדיין שהשביע בה' אלקי השמים, ולא התפיס ביד הנשבע חפץ, הרי זה נעשה כמי שטעה בדבר משנה, שהדין חוזר.

ואמר רב פפא שאף דיין שהשביע אדם כשהוא אוחז בידו תפילין נעשה כטעה בדבר משנה וחוזר, אבל אומרת הגמרא שהלכה כדברי רבא שצריך שיתפיס ביד הנשבעה חפץ, אבל אין הלכה כרב פפא ואף אם נשבע כשתפילין בידו אין מחזירים את הדין כי הוא למעשה נשבע עם חפץ בידו.

ואומרת הגמרא שנשבע צריך שיהיה מעומד, ואם היה תלמיד חכם מיושב, וצריך שיאחז בזמן השבועה בספר תורה, ותלמיד חכם לכתחילה יכול לאחוז אף בתפילין בזמן השבועה ואין צריך ספר תורה.